

Zruč nad Sázavou – lidé, místa a čas

Mí stařečkové vyprávějí...

Cesta

Josefa Pavliše

k baťovcům

a s baťovci

František Smítka

2019

Mí stařečkové vyprávějí

Cesta Josefa Pavliše

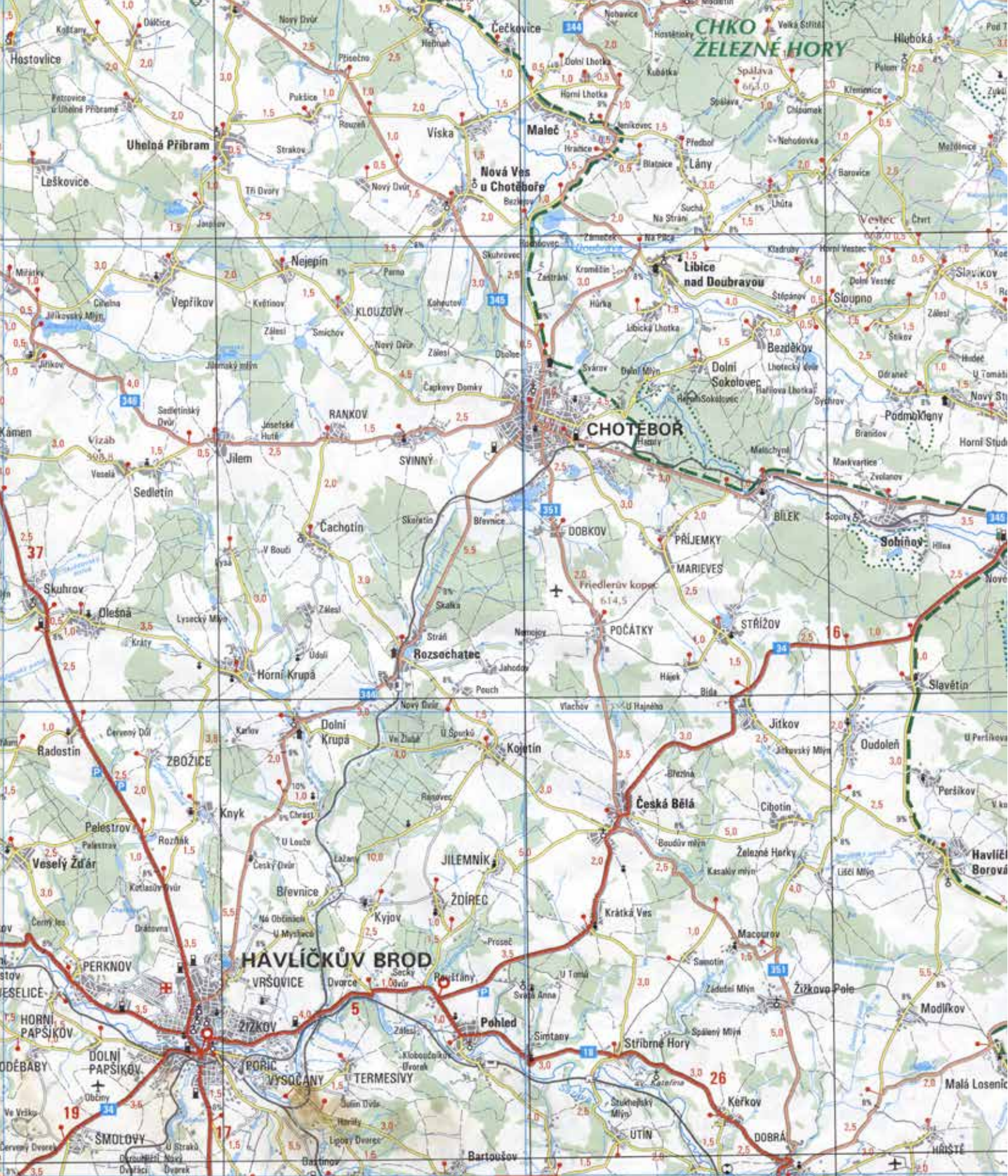
k batovcům a s batovci

Pocházím z Nové Vsi u Chotěboře. Tam jsem se 13. března 1926 narodil. Mí rodiče byli zemědělszí dělníci. Obecnou školu jsem začal navštěvovat v Nové Vsi.

Do měšťanky jsem začal chodit nejdříve do Chotěboře. Ještě v dětství jsem ale osiřel. Otcí se přihodil smrtelný úraz, maminka odešla po nějakém čase za ním. Proto si mě k sobě vzal nejstarší bratr, který byl ženatý v Krátké Vsi u České Bělé. Krátce, asi jeden rok, jsem docházel také do školy v České Bělé, pak asi tři měsíce v Německém Brodě a poté v Pohledu. Tamější silná německá menšina, posílená ještě v devětatřicátém roce okupací o další německé rodiny už spíš na většinu, zabrala větší část tamních škol pro své děti a mládež. Brodské školy byly našlapané. Pohled přejmenovali na Frauenthal a tamní

*Rodiště Josefa Pavliše a škola,
do níž začal chodit – dřívě a nyní*

Současný letecký snímek Nové Vsi u Chotěboře a na protější straně mapa regionu, kde Josef Pavliš vyrůstal a odkud vyrazil do světa.

měšťanku zabrali také. Nás už tam nechtěli. Proto pro nás zřídili nouzovou školu v Termesivech, ve vesnici skoro na dohled od tehdejšího Německého Brodu. To bylo od Krátké Vsi dál než do Pohledu. Do školy jsem jezdil na kole. Mně se tím pádem cesta do školy prodloužila až na 11 km. Cesta vedla přes Pohled, pak ještě přes řeku Sázavu a k tomu další dva kilometry do Termesiv.

Dávalo nám to tenkrát docela zabrat. Dneska mají děti jinačí pohodlíčko. Každá třída té „nové“ školy byla umístěná porůznu v místnostech vždy v nějakém jiném domě. Navštěvoval jsem tam ještě nepovinnou čtvrtou měšťanku, takzvaný jednoroční učební kurz. Ten další ročník mé školní docházky byl zaměřený hlavně na zemědělství, protože jsme tam skoro všichni byli z okolních vesnic a ze zemědělských rodin. Mělo to z toho pohledu čistě praktický podtext.

Rybníky Zámecký a Soldát (dole) – například tady získával Josef Pavliš první plavecké návyky a lásku k vodnímu životu.

česlo se tomu říká, před vodní výpustí, co zabraňovala rybám v „úťeku“ z rybníka. Zachránil jsem se tím, že jsem se jako po žebříku po tom česle vydrápal ven. Ti kluci by mě jistě nenechali utopit, ale já jsem si naštěstí pomohl sám. A tak se stala prapodivná věc. Místo abych na vodu a na kamarády zanevřel a k rybníkům už ani nepáchl, objevil jsem v sobě náhle nějakou sílu a sebedůvěru a ve vodě živel, který se stal mým druhým „domovem“ a plavání se od té doby stalo mou velkou zálibou. To byl začátek mé plavecké „kariéry“. Nebylo v mém dětství léta, které bych nestrávil u rybníka a věčně tam neprováděl různé plavecké úkony.

Když jsem v patnácti ukončil školu a rozhodoval se, co budu v životě dál dělat, padla moje volba na to dostat se k Baťům. Tenkrát se o tom hod-

Život mě pořád „otužoval“. Ještě v Nové Vsi, když jsem chodil do obecné školy, nebylo dne, abychom v létě nebyli každé odpoledne u rybníka. Byly tam ty rybníky dokonce dva. (Poznámka autora: Zámecký rybník a Soldát.)

Koupali jsme se, poštuchovali, jako vždycky dělali pořád nějaké skopičiny. Jednou se takhle na mě kamarádi domluvili, najednou mě popadli a do toho rybníka hodili. Nebyl jsem ještě plavec. Byl to boj o život. Polykal jsem andělíčky, všelijak se plácal, podvědomě tušil, že musím něco dělat rukama nohama. Naštěstí mě nehodili daleko. Dohrabal jsem se tak až k „zahrádce“, takové mřížce,

ně mluvilo. V té době to byla, pokud se to někomu poštěstilo, skvělá příležitost co nejlíp se uplatnit. Myslím, že jsem se to dozvěděl z tisku nebo od kamarádů, už přesně nevím, že se v Hradci Králové dělají jakési přijímací zkoušky. Vypravil se tam se mnou můj bratr, u kterého jsem do svých patnácti let žil. Jeli jsme tenkrát vlakem, o nic jsem se nestaral, bratr všechno zařídil, jen jsem se s ním posadil do vlaku, na který mi ukázal. Myslím, že to byla má vůbec první cesta vlakem. Když jsem se dostavil na místo, byl jsem jedním z takových zhruba dvou set uchazečů. Měli jich brát jen 70. Měl jsem ale štěstí, dopadlo to dobře. Byl jsem vybraný.

O prázdninách 1941 jsem se měl hlásit ve Zruči. Čekaly mě vstupní pohovory a další nezbytné formality. Cesta tam neměla být pro mě žádný problém. Nebylo to zvlášť daleko a jezdil tam vlak. Jenže kámen úrazu byl v tom, že jsem ještě nikdy sám vlakem nikam necestoval. Přibližně 9. srpna jsem do Německého Brodu, odkud vlak vyjížděl, dorazil podle svého zvyku, jak jinak, než zase na kole. Vyrázil jsem už odpoledne o den dřív, abych všechno na druhý den ve Zruči pěkně od rána stihl.

Kolo jsem uložil do úschovy u svého strýce v Brodě a vyrazil na nádraží. Musím podotknout, že jsem ve svých patnácti letech neměl se samostatným cestováním vlakem sebemenší zkušenost. No, proč bych to zapíral, byl jsem, jak se tenkrát říkávalo, velkým světem ještě nepolíbený a nezkušený vesnický balík. Představoval jsem si to jednoduše. Koupím si lístek, tam bude stát vlak, já do něj nasednu a on mě tam, kam potřebuju, doveze. Tak se taky stalo. Koupil jsem si lístek do Zruče, viděl jsem na peronu stát vlak, bezstarostně jsem do něj usednul a nikoho se na nic neptal. O nic jiného jsem se nestaral. Když se vlak rozjel, spokojeně jsem se rozhlížel a poznával neznámou krajinu. Kudy má vlak jet, ani jak má moje cesta vypadat, jsem neměl nejmenší tušení. Po nějaké době, to jsme už projeli jednu nebo dvě zastávky, se objevil průvodčí. Při kontrole mého lístku zjistil, že mám jet, ale nejedu, do Zruče. Vyvedl mě z omylu a nakonec i z vlaku. Ve skutečnosti jsem mířil do Humpolce. A tak jsem byl vysazen na nejbližší stanici, abych se tím nejbližším vlakem v protisměru vrátil do Brodu. Druhý den jsem měl ve Zruči už v osm hodin ráno absolvovat lékařskou prohlídku a takové ty nezbytné další úkony, hlavně administrativní. Vlak opačným směrem nejel hned, musel jsem si na něj nějakou dobu počkat.

Během zpáteční cesty jsem si představoval, jak to provést, abych to stihl včas. Když jsem se vrátil na brodské nádraží, bylo už ale dost pozdě na to, abych mohl přesednout do vlaku, co by jel žádaným směrem. Byla přece válka, vlaky, hlavně ty osobní, jezdily málo.

Byl jsem už tenkrát natolik fyzicky zdatný a jízdami do školy vytrénovaný, že mě napadlo, proč bych to nemohl zkusit dojet do té Zruče po vlastní ose. Vyzvedl jsem si u strýce kolo a vyrazil vstříc neznámu po vlastní ose směr Zruč. Neuměl jsem si představit, co mě vlastně cestou čeká. Nebyla to vůbec snadná záležitost. Bylo to hned do kopce, hned zase z kopce, jedna zatáčka za druhou. Bylo to únavné. Trochu jsem se přecenil. Bylo pořád dost teplo, k tomu ještě ta tma na krku. Nebyl jsem žádný měkota, ale cítil jsem potřebu si odpočinout. Žně byly v plném proudu a na polích u silnice už stály mandele z obilných snopů, takové malé pěkné domečky a čekaly už jen na to, až je odvezou do stodol nebo na to, že si v nich já ustelu a udělám hnízdečko k odpočinku.

Uchýlil jsem se do jednoho z nich a ze strachu z toho, abych nepřišel, kdybych náhodou moc tvrdě usnul, o kolo, jsem si ho špagátem přivázal k noze. Chtěl jsem si odpočinout jenom trochu a hned zas pokračovat dál. Jenže přece jenom z toho, co jsem ten den absolvoval a z obav, co mě teprve čeká, mě náhle zmohla únava. Byla silnější, než jsem si chtěl připustit a hezky tvrdě jsem usnul. Probudil mě až ranní chlad. No, nevzdal jsem to, vyrazil jsem hned k cíli, ale bylo mi jasné, že to do té Zruče do osmi hodin už v žádném případě nemůžu stihnout. Šlapal jsem ze všech sil. Ale

Takhle nějak zaskočen tmou a neznámou krajinou přečkal noc na cestě za novým životem...

(z archivu zručského fotoklubu)

rozumí se samo sebou, že to jinak dopadnout nemohlo. Dorazil jsem tam s velkým, ale, jak se ukázalo, ještě přijatelným zpožděním. Nebylo všechno ještě úplně ztraceno.

Tady už bylo všechno v proudu, po lékařských prohlídkách i po dalších náležitostech, bylo skoro už po všem. Stačil jsem se ale ještě na poslední chvíli zařadit do vyřizování písemností, které se tu vyžadovaly. Nevyhnali mě, vyšli mi vstříc. Asi na mně byly zřejmě na první pohled znát ty ještě před pár hodinami přestálé útrapy.

A jaký dojem na mě udělala samotná Zruč? Jó, když jsem do ní vjel,

Náměstí nebo náves? První dojem nebyl valný. Zruč byla vesnice, která nebyla o moc jiná než ty, které dosud poznal. Snímek zachycuje stav v roce 1943.

*Za obzorem bylo všechno jiné, to nové tu vyrůstalo každým dnem jako z vody.
(z archivu J. Pavliše a zručského fotoklubu)*

nevycházel jsem z údivu. Stará Zruč, to byla opravdu vesnice, taková, jaké jsem znal z domova, jen ten zámek tady byl navíc, jako by sem nepatřil. A ta nová byla ještě nehotová, rozestavěná, místy ještě i rozkopaná.

Jedna budova fabriky byla už dostavěná, druhá se právě dodělávala. Stejně tak rozestavěný byl i Společenský dům a řady domků. Připadal jsem si doslova jako v říši divů. Všechno běželo proudnicovým způsobem. Všechno bylo zatím provizorní. Provizorní byl i internát, který dočasně umístili do jedné etáže už hotové tovární budovy. V ostatních etážích už běžela výroba. Pracovalo se i v rozestavěné budově v těch etážích, které už byly technologicky způsobilé. Bylo to jedno velké mraveniště a mělo to řád. Když nás ubytovali, hned nás tři vychovatelé seznámili s pravidly, která budeme dodržovat.

Druhý den jsme absolvovali pohovory a potom nás vzali na prohlídku továrny, abychom viděli na vlastní oči, co nás všechno v nejbližších dnech a týdnech čeká. Od dalšího dne jsme začali normálně pracovat. Začínali jsme od sedmi hodin a pokračovali až do dvanácti, potom přestávka na oběd, od dvou do pěti odpoledne pokračování, v šest večere a od sedmi hodin večer jsme už seděli v lavicích večerní Baťovy školy práce. Škola trvala do půl desáté večer a v deset byla večerka. Všechno už muselo být uklizeno. Byli jsme rozděleni po dvaceti učních na jedné světnici. Spali

(z archivu J. Pavlíše)

jsme na železných dvoupatrových postelích. Výchova probíhala víceméně v takovém polovojenském duchu. V půl sedmé jsme již seděli na snídani. U vchodu jsme se střídali v držení služeb. Byli jsme kontrolováni co se týče osobní hygieny i oblečení. Svetr nebyl považován za oblečení přiměřené.

Ve svátek, tenkrát to byla jen neděle, se na nádvoří konaly „přehlídky“. Znamenalo to, že se jednotlivé ročníky učňů seřadily na nádvoří a vychovatelé vykonávali prohlídku oblečení, čistotou a úpravou počínaje a knoflíky konče, jako na vojně před vycházkou. Stávalo nás tam vždycky několik desítek. Vychovatelé nám také určovali jednotlivé programy, kterých jsme se měli zúčastnit. Pochopitelně, že také došlo i na osobní volno. Jednou z možností, jak ho využít, bylo i kino, které se tenkrát ještě promítalo ve staré Zručí Na Ostrově. Také jsme s vychovateli trávili čas i na Campallenu, hráli jsme si tam taky na Rychlé šípy. Ještě jako učňové na 1. května jsme se měli účastnit závodu v Běhu okolo Zruče. Šprajcli jsme se a z recessy jsme na start přišli každý s jedním písmenem na triku a s nápisem: „N-E-Ž-E-Ň-T-E-S-E“.

Stravovali jsme se v kantině. V přízemí první budovy. I když to bylo za války, kdybychom nevěděli o tom, že válka reálně probíhá, tak na stravě to nebylo nijak zvlášť poznat. Jen masa bylo málo. Všechno tenkrát bylo pochopitelně na lístky, v kantině ale byla možnost dostat jídelní

(z archivu J. Pavlíše)

porci i bez lístků. Lístky zaručovaly každému, že dostane určité základní množství potravin. My jsme lístky v kantině odevzdali hned jak jsme je dostali a pak jsme se už o nic nestarali. Vyvažovali nám na základě těch jednotlivých přidělů. V kantině jsme se, co se týče placení, obsluhovali každý sám. Když jsme tam vešli, dostali jsme u pokladny lístek-kupon, na který si každý „naštípal“ (vyznačil) celou svoji útratu a potom při odchodu u pokladny hned zaplatil. Bylo to jednoduché a efektivní a všechno probíhalo rychle. Válka se zatím v těchhle končinách hmatatelně a hmotně nijak zvlášť neprojevovala. Tady byl poměrný klid. Připomínalo nám ji jenom to, že se podle nařízení muselo denně večer zatemňovat kvůli možným leteckým náletům.

Za svého pobytu na internátě jsem v sobě objevil takového obchodního podnikatelského ducha. Bylo nás tam ze tří, později až čtyř ročníků ubytováno něco mezi sto padesáti až dvěma sty učňů. V létě v té betonové a cihlové fabrické budově, kde byl internát umístěn, bylo pěkné vedro a z toho vznikající žízeň. Tak jsme si vždycky s kamarádem v kantině objednali dvacetilitrovou kyvetu sodovky, koupili flašku ovocné šťávy, dotáhli to na internát a čepovali jsme za padesát haléřů skleničku. Protože zájem byl veliký, nějaký čas jsme to tak provozovali.

Nebo. Museli jsme chodit jako ze škatulky, hlavně s ostře nažehlenými puky na kalhotách. Protože jsem je uměl dobře žehlit, utrh jsem se a založil si „živnost“ žehlení kalhot pro spolubydlící. Koupil jsem si žehličku, byla tam k tomu taková vhodná místnost a rozjel jsem to. Vyžehlení jedněch kalhot za tři koruny. Zájem byl. Ode mne si nechávali žehlit i vychovatelé.

*J*ak se ale přiostrňovalo válečné dění, přišel zákaz stavební činnosti a některé nové plánované stavby se už ani v budoucnu nikdy neuskutečnily. To, co bylo rozestavěno, se muselo jenom dokončit. Vzpomínám, že se tenkrát v roce 1942 rozestavěný Společenský dům dokončoval hlemýžďím tempem z důvodu udržení většího počtu zedníků a dělníků tady ve Zruči, aby se co nejdéle odvrátilo jejich nasazení „do Reichu“. Dokončil se někdy na počátku roku 1944. Byl tam nastěhován Hitlerheit či Hitlerjugend, byly to většinou ženy a dívky a byly tam až do konce války, než byly odsunuty.

Jako učňové jsme byli zařazeni do jednotlivých dílen, kterých tenkrát

jelo teprve asi jen deset. Už jako učňové jsme pobírali normální týdenní plat. Z toho jsme si mohli ponechat kapesné ve výši asi pět korun na týden. Výplata závisela i na bodovacím systému, který vedli společně vychovatelé a dílenští mistři. Výplatu jsme museli vyúčtovat do tzv. ročenek. To byla taková knížka, kde se rozepisovalo do poslední koruny, na co učeň peníze použil. Částky na větší výlohy musel vždycky schvalovat vychovatel. Určitý obnos jsme mohli čerpat na pořízení nějaké oděvní součástky, výdaje na „podezřelé“ věci nebyly povoleny. Lidová tvořivost už tenkrát i mezi námi neznala mezí. Vymysleli jsme trik, který nám nějakou dobu vycházel. Jeden z nás si koupil košili. Ti ostatní pak tou samou košilí vymámili na vychovateli částky, které pochopitelně použili na financování něčeho jiného. Ty peníze, co zbývaly, jsme museli ukládat na tzv. Baťovy účty, které nám firma úročila 10 %. Když jsme potom po čtyřech letech absolvovali v Baťově škole práce, měli jsme mít našetřeno alespoň 10.000 korun. Jako učňové jsme vykonávali takové různorodé lehčí práce. Mistři na nás potom vypracovávali posudky a ty se braly v potaz při závěrečném hodnocení, když jsme po čtyřech letech školu končili a podle toho se také abiturienti zařazovali do výroby.

Jako žáci a žákyně Baťovy školy práce – mladí muži a mladé ženy – jsme měli své uniformy. Holcám to moc slušelo. Mladé ženy na rozdíl od nás absolvovaly tzv. rodinnou školu, kde se učily veškeré práce vyplývající z ženských rolí. Ve výrobě byly zařazovány především jako šičky svršků. Vychovatelé nás provázeli po celé čtyři roky našeho učení až do doby, když jsme sami vstoupili do života a samostatně se postavili na vlastní nohy. Než se tak stalo, museli jsme všichni projít celým procesem výroby bot, okusit každou výrobní činnost. Prošli jsme všemi dílnami vždy po určitou dobu. Protože byla válka, odrazilo se to i na vyráběném

*Žák Baťovy školy práce s atributem příslušnosti k ševcovskému stavu.
(z archívu J. Pavliše)*

sortimentu. Vyráběly se například boty s koženými svršky a s dřevěnými podešvemi. Ty byly určené pro válečné zajatce, trestance a lidi chudší kategorie. Pak se také dělala tzv. bagančata, čistě kožená obuv pro vojáky, která musela vyhovovat mimořádným nárokům na ni kladeným. Pro ženy a dívky se vyráběly dřeváčky, boty s velmi pestře barvenými textilními svršky na dřevěných, ze tří dílů naspodu koženým páskem pohyblivě spojených podešvích. Chodilo se v nich celkem pohodlně a byl o ně veliký zájem. Při pásové výrobě podle obtížnosti jednotlivých vzorů obuvi se dělávalo 500, jinde 800 a někdy až 1.000 párů denně. Vyrobené boty se denně odvážely pryč do skladů, obchodů a okamžitě se prodávaly.

Součástí naší výuky byla samozřejmě i ruční výroba bot. Tematem závěrečné zkoušky byl vlastní návrh a osobní výroba jednoho páru sobě na míru. Byl nám firmou věnován a já pamatuji, že než mi ty boty opravdu dosloužily, trvalo jejich nošení minimálně čtyři roky. Na nich se odrazila kvalita mé vlastní výroby. Vzpomínám, že v kurzu ruční výroby nás vyučoval místní starozručský na slovo vzatý švec Josef Adrián zvaný „London“.

(z archivu zručského fotoklubu)

Tovaryšské zkoušky jsme skládali už na sklonku války. Jako hotoví absolventi Baťovy školy práce jsme se už stravovali ve francouzské restauraci. Byla stejně jako jídelna a kantina umístěná v přízemí druhé tovární budovy. Bylo tam taky první baťovské kino a hrálo se tam i divadlo. Už jsme nestáli ve frontě u okénka, každý jsme tam měli svoje místo, číšník věděl, kde kdo sedí. Znal už i naše požadavky, tak-

Po tomto slavnostním okamžiku už všichni mladí ze skupiny byli plnohodnotnými baťovci. (z archivu J. Pavlíše)

že jsme na tom místě měli podle toho naservírováno pití, limonádu či pivo. Rázem z nás byli lepší lidé. Platili jsme to jednou týdně, kdy nám každému vystavili účet.

Ještě za války pro nás zavedli taneční kurzy. Problém byl ale v tom, že bylo hodně ženských protějšků a málo kluků. Tak bylo přijato opatření, že my muži budeme všechno absolvovat dvakrát a někteří náruživci třeba i třikrát. Ženy se střídaly. Ve válce byly zábavy zakázané, ale stejně tenkrát probíhaly načerno. Občas jsme zabrousili do „Perunu“ u nádraží, tam se občas něco takového dělo.

Úplném závěru roku 1944 a na začátku 1945 se už daly válečné projevy pozorovat i ve Zruči. Nesly se ve znamení spojeneckých náletů na území Německa a i jím okupovaných zemí. Bombardovací letky s naplněnými pumovnicemi přelétávaly z Anglie přes Německo i naše území až do Itálie, která už byla tenkrát spojenci obsazována a cestou i podle potřeby shazovaly bomby. Tam zase nafasovaly nové nálože a v obráceném směru se vracely do Anglie. Pamatuji si, že to byly stovky a stovky letadel. Obzvláště, když bylo jasno, jsme mohli i my pozorovat, jak se z jejich výfukových plynů na obloze tvořily široké kondenzační pásy a v nich a i mezi samotnými bombardéry se jako včeličky proplétaly stíhačky. Když se tahleta „nepřátelská“ letadla pohybovala přes území protektorátu, tak se pochopitelně v tehdejší protektorátním rozhlase vysílaly informace o tom, odkud ty letky letí, kam směřují a kde bombardují. Občas se to týkalo i Zruče a ve fabrice se vyhlašoval letecký poplach. Když bylo hezky bez obláček, předem jsme tušili, že budou nálety. V těch případech se obvykle stávalo, že se ráno pracovalo tak asi do osmi hodin, než se ozval kolísavý zvuk sirény. To se otevřely brány a my jsme z fabriky chvátali pryč, nejčastěji na Chabeřické skály, někteří ale zamířili také do svých domovů, kde vyhlášený poplach

(Chabeřické skály – z archivu zručského fotoklubu)

(Pohled ze sklal na počátku budování Baťova v roce 1939 – z archívu fotoklubu)

(Pohled ze sklal na Baťov – z archívu J. Pavlíše)

(Pohled ze sklal na Baťov z roku 1967 fotografa L. Lapáčka – z archívu fotoklubu)

přečkali až do konce. Když se potom ozval táhlý nepřerušovaný tón sirény, bylo to pro nás znamení k návratu do práce. Přicházelo to obvykle tak kolem jedné po obědě. Někdy se ale už do továrny nešlo. Tyhle případy se s blížícím koncem války přiházivaly stále častěji. V roce 1944 jsem se stal absolventem „Baťovy školy práce“ s výučním listem a nastoupil jsem hned jako dělník ke kruhu v šicí dílně a manipulaci vrchů.

Na začátku roku 1945 byly už také bombardovány Kolín a Pardubice. Byli jsme zvědaví a neobezřetní kluci, přestože nám bylo už osmnáct prýč. Vydali jsme se ze Zruče na kolech až do Pardubic, abychom na vlastní oči viděli tu spoušť, co nastane po bombardování. Nebyl to ani trochu příjemný pohled. V našem dospívání se v nás začínaly formovat politické názory a začali jsme se o politiku sami zajímat. Na internátě bylo v kanceláři vychovatelů rádio. Udělali jsme si paklíč a v noci jsme kancelář otevřeli a poslouchali Londýn. Čekali jsme na to, až se ozve: „Volá Londýn, volá Londýn.“ Tím jsme získávali jakýs takýs přehled o vývoji situace a průběhu války. Víím, bylo to strašně nebezpečné, protože se tenkrát poslech cizího rozhlasu trestal i smrtí. Kdyby to Němci zjistili nebo kdyby to na nás někdo prásknul, dopadlo by to asi špatně. To se ví, že to vychovatelé věděli, ale dělali jako že nic, i když tím byli bezprostředně sami ohroženi. Měli jsme senzačního vychovatele Rudolfa Šípka, náročného a přísného, ale spravedlivého, který nás vedl zejména po té kulturní stránce, potom ještě jakýsi Hynčica ze Zlína, který byl vedoucím vychovatelů a také jeden, jmenoval se Hrošov. Museli nás v tehdejší době usměrňovat, abychom neprovedli nějakou pitomost a nějakým způsobem na to všichni nedoplatili.

*T*ak jak se válka blížila ke svému konci, my kluci jsme byli stále více postiženi plány a touhami po dobrodružství. Každý jsme tady měli své kamarády. Na vedlejší posteli na světnici spal jeden z nich. Měl takové příznačné jméno, jmenoval se Vladimír Ležák. Jeho otec před válkou utekl do zahraničí a tam měl dokonce mít něco společného s českou exilovou vládou v Anglii. Vladimírova maminka byla nemocná, a tak ve Zruči skončil dřív a těsně před koncem války za ní odjel domů do Chotěboře. V době, kdy Němci v květnových dnech houfně utíkali na západ, poslala maminka dopoledne Vladimíra, aby koupil chleba. Jak se říká: vyskytl se v nevhodnou dobu na nevhodném místě. Kdosi na utíkající Němce vystřelil, oni palbu

opětovali a Vladimír se stal jednou z tamních obětí. Druhý můj kamarád pocházel taky z mého rodného kraje, z Vísky u Chotěboře. Jmenoval se Kajínek. Ten taky v těch dnech přišel podobným způsobem o život. S těmihle dvěma kluky jsme, jak to v kamarádství bývá, společně plánovali, jak to bude po válce a do čeho se pustíme. Zásahem vyšší moci k tomu nikdy nedošlo. Oba jsou zapsáni na pamětní desce na nádvoří fabriky.

Kamarádi už jen jako symbol zvěčnělý na místě, kde kuli své plány pro budoucnost, která už nenastala. (foto F. Smítka)

Měli jsme tam mezi sebou také jednoho učně, jmenoval se František Chroust. Byl to takový individualista. Na samém konci války najednou z internátu i ze Zruče zmizel a nikdo nevěděl kam. Jak se později vysvětlilo, prostě se sebral a jak se ještě kvůli přetížené železnici na čas obnovila voroplavba, přisedl k vorařům na vor a po Sázavě se s nimi pustil do světa. Prostě byl fuč! Jaké velké překvapení pro nás nastalo, když se po nějakém čase už na samém konci války zčistajasna znovu mezi námi na internátě objevil. Přišel, v každé kapse po dvou granátech, ubytoval se zase u nás a s granáty pod polštářem přespál. Umíte si představit, jak jsme z toho byli vyjevení a trnuli hrůzou, kdy to vybuchne? No a ten Franta nás zpunkto-

val prohlášením, že Praha potřebuje naši pomoc a kdesi cosi, abychom se přihlásili. Pochopitelně někdo měl strach, jiní zase naopak.

Přihlásilo se nás tenkrát celkem asi patnáct lidí, někteří i z našeho internátu. Nepamatuju si už na všechna jména. Určitě tam byli Bohuš Lichorobiec, Alois Marhan, Jarda Cirhan, Franta Šmíd, už zmíněný Franta Chroust, Radomil Nekvinda, Josef Slezák, Vašek Bílek, Zdeněk Jiríček, Zdeněk Blažek a já. Jakým způsobem jsme se dopravili do Prahy, už si nepamatuju. To už bylo de facto těsně po konci války. Stali jsme se příslušníky „Svazu střeleckých národních gard“. Spadali jsme pod vojenské velitelství „Velké Prahy“.

Doklad o určitém druhu příslušnosti a plnění role, která byla velmi intenzivní školou života.

(z archivu J. Pavliše)

ském hradě. Pamatuji si, že jsme tam tenkrát potkávali i Jana Masaryka, který se vrátil z emigrace. Občas nám, těm ve stráži, hodil nějakou tu krabičku cigaret. Náš oddíl byl složený převážně z Pražáků. Všech nás bylo

Ubytovali nás v Mikulandské ulici ve třídách tamního gymnázia, které přizpůsobili na ubytovnu. Dali nám pušky nebo jsme si je našli sami. Oblékli nás tam do německých uniforem „afrikakorps“. Byly to takové běžové elegantní uniformy. K tomu jsme dostali červenou rozlišovací pásku na rukáv. Pomáhali jsme po Praze při různých dokončovacích válečných pracích. Tenkrát byl v Praze úžasný chaos. Úřady vlastně žádné neexistovaly. Doprava všude vázla. Měli jsme za úkol čistit Prahu od německých úřadů a institucí. Také jsme pomáhali při zadržování zbytků Němců, kteří se tam někde ještě objevovali. Potíže byly taky s ruskými vlasovci, kteří se tam ubytovali. Říkalo se, že oni osvobodili Prahu a teprve potom nastoupili ti praví Rudoarmějci. Naším dalším úkolem bylo držet stráž v různých pražských státních úřadovnách i na Praž-

několik set. Kromě nás tam byly ještě další složky, jedna, která zastávala úlohu policie, další zase jako revoluční garda. Ty na rozdíl od nás měly černé stejnokroje po esesácích, taky pásky na rukávech a měly podobnou úlohu jako my. Občas jsme pochodovali Prahou. Na čele průvodu jel na koni „kapitán“ – šuškal o něm, že to byl ve skutečnosti desátník, který se tím, že si oblékl kapitánskou uniformu, sám povýšil na kapitána. Za ním vykračovala kapela, pak revoluční garda, pak my a ještě někteří další. Protože jsme byli všichni společnost bez řádného vojenského výcviku, tak jsme při tom zažívali množství kuriózních, někdy až parodických příhod.

Drželi jsme pořádkové hlídky objektů a skupin osob. Internované Němce jsme vodili na žižkovské nákladové nádraží, kam se dováželo zboží a potraviny z potravinové pomoci UNRA. Tam ti naši zajatci pod naším ozbrojeným dozorem vykládali jednotlivé vagony. Přitom se tam odehrávalo mnoho úsměvných a humorných a zároveň taky i nebezpečných příhod. Byli jsme ozbrojená jednotka, která ale neměla vůbec žádný, natož vojenský výcvik. Akorát takový starý rotmistr páprda, náš velitel, nám jen ukázal, jak se nabíjí zbraň a kde se zmáčkne spoušť, aby to vystřelilo. Podle toho to taky vypadalo. Nábojů bylo celkem dost, všude okolo se toho hodně povalovalo. Tak jsme teda při tom hlídání z dlouhé chvíle stříleli po všem možném i nemožném, takže to tam někdy vypadalo, jako že se tam odehrává nějaká opožděná bitva druhé světové války. Bohuš Lichorobiec nám při tom vykládání dělal velitele hlídky. No a když při tom právě dovršil 24 roků, tak se ze salvy na jeho počest rozpoutala hotová přestřelka. Ta zvuková kulisa byla tak mohutná, že přilákala pozornost hlídky Rudé armády, která se, než dorazila na místo, domnívala, že došlo k opožděnému incidentu s nějakými zapomenutými Němci nebo nějakému jinému masakru.

Na Střeleckém ostrově jsme taky pravidelně konali přehlídky. Vzpomínám, že nám při těch přehlídkách kontrolovali zbraně, protože ty při tom nesměly být nabitě a nesměla být u nich ani natažená spoušť. To ty šarže, co nás měly na starosti, kontrolovaly. Při takové jedné přehlídce, myslím, že to byl hodností praporčík, to kontroloval také, a to tím způsobem, že přistoupil k dotyčnému a tak jak ji ten v poloze „k počtě zbraň“ držel před sebou hlavní nahoru, zničehonic zmáčknu spoušť. Když byla spoušť natažená, tak to cvaklo a dotyčný

byl příslušně seřván. Jenže stalo se to nejhorší, co dotyčný kontrolor vůbec nepředpokládal, ba ani nemohl tušit, že u jednoho pořádníka zůstal v komoře i náboj a zbraň řádně vystřelila. Kromě hrozného úleku vzniklý podtlak při vyjití náboje z hlavně navíc milému praporčíkovi odfouknul čepici z hlavy. Bylo to pro oba aktéry trapné a pro zbytek nás směšné, zároveň ale ani trochu radostné pro přistiženého provinilce, který šel okamžitě do basy. Po tomhle incidentu nám museli dát dodatečně nové důrazné poučení. Pozdě, ale přece.

Manipulace s puškou byla pro nás dost obtížná, protože byla hodně těžká a zvlášť když jsme s ní drželi čestnou stráž v poloze „k počtě zbraň“ a ještě přitom v postoji „pozor“. To nebylo dlouho k vydržení. A tak, jak se naskytl první příležitost, flintu jsme zahodili a našli si nějaký bezprizorný automat, protože ten byl jednak lehčí a i postoj s automatem zavěšeným řemenem přes krk v poloze na břicho nebo v poloze s řemenem přes rameno byl o mnoho snesitelnější.

Č.s. voj. skupina UNRRA straz. oddiel	ЧЕХОСЛОВАЦКАЯ ВОЙ ЧАСТЬ УНРРА
OSOBNY PREKAZ Č 22.	УДОСТОВЕРЕНИЕ ЛИЧНОСТИ
Hodn. ameno: <u>voj.</u>	No <u>22</u>
nar: <u>13.3.1926</u> miesto: <u>Nová Ves Chotěboř</u>	Zvanje, фамилия <u>voj.</u> <u>Иосиф Павлович</u>
je prislus. Č s voj skupina UNRRA. V. <u>Constanța</u>	год и место рождения <u>13.03.1926</u> <u>Новая-Вес - Хотевборг</u>
Podpis majiteľa Подпис лица	принадлежит к вой. части УНРРА <u>Константа</u> М. Р. М. П. Podpis majiteľa veliteľa v z. Командир Вой части УНРРА <u>[Signature]</u>

Ze Zruče přes Prahu až na evropskou scénu a za nalezením vlastního sebevědomí (faksimile průkazu z archivu J. Pavliše)

Jednou přišla na naši pražskou ubytovnu nějaká delegace, už si nepamatuji, co to bylo zač, s tím, že okamžitě potřebují strážné k ochraně vlakových konvojů s potravinovou pomocí, která přicházela z Ameriky do Evropy. Několik nás Zručáků se spolu s dalšími odjinud k tomu strážnímu doprovodu z Rumunska do vnitřní Evropy přihlásilo. Teď jsme se zase stali členy strážního oddílu Československé vojenské skupiny UNRRA. V té době těsně po skončení války totiž nebyly německé přístavy jako Hamburk a další pro vykládání a příjem této pomoci způsobilé, protože byly rozbombardované, a tak lodě s nákladem všeho možného směřovaly do černomořských přístavů, mimo jiné i v Rumunsku. Dovážely je tam americké nákladní lodě typu Liberta, které měly dvě nákladní poschodí. Do každého z nich se vešlo na čtyřicet transportních kontejnerů. Tak jsem se, dá se říct ze dne na den, dostal až do rumunské Constance.

Přístav byl nabitý loďmi, vykládalo se na čtyřech molech nepřetržitě ve dne v noci. To si neumíte představit ten šrumec a příšerný lomoz od rachotu řetězů, všelijakých skřípotů a hluku motorů a nevím ještě čeho všeho možného dalšího. Hlídkovali jsme tam my a kromě nás také Poláci, Rusové, hlídkovali tam i Rumuni a podle toho to tam taky vypadalo. To si neumíte představit, jaká bída bezprostředně po válce tenkrát v Rumunsku panovala. Přivážené zboží bylo různé, všechno možné, co si jen člověk dovede představit, včetně lékařské techniky, aut, cigaret, čokolád, potravin všeho druhu i umělá hnojiva. Pracovníci na jeřábech i při fyzicky náročných pracích byli všichni Rumuni. Byli velmi vynalézaví až fikaní. Hlavně, když se vykládaly potraviny a konzervy všeho druhu. Jeřáby přemísťovaly bedny a kontejnery v obrovských sítích. Ti, co plnili sítě, je několiknásobně přeložili, ti, co řídili jeřáb při otáčení nad molem ramenem jeřábu silně trhli, sítě nevydržely, obsah se vysypal na zem. Najednou, kde se vzali, tu se vzali, molo bylo rázem plné lidských mravenečků, kteří se vrhli na kořist a než by řek švec, bylo to molo zase čisté. Všechno pečlivě vysbírali a zase tak, jak se objevili, najednou i zmizeli. Zažil jsem tam všelijaké příhody.

Nás strážných bylo tenkrát málo, stráže jsme museli držet po šesti hodinách. Jak to zařídit, aby mi někdo před nosem nevybral bedny se zbožím? Jednou, to se zase vykládaly rybí konzervy a taky podobným způsobem,

jak jsem před chvílí popsal, vypadly ze sítě nějaké ty bedny plné rybiček, zrovna tehdy, když jsem měl stráž. Několikrát jsem vystřelil do vzduchu a ti, co už byli jen jen připravení k „luxování“, dostali strach a rozutekli se. No, přišlo mi na rozum sednout si na tu jednu z beden, automat si položit na kolena jako že jsem připraven v případě potřeby zasáhnout a sledoval jsem dál, jak se vykládá, v domnění, že mám všechno pod kontrolou. Kde by mě v tom rachotu a skřípotu napadlo, že se najdou takoví šoumeni, kteří mě přechytračí. Představte si, že se ke mně zezadu neslyšně přiblížili, tu „bedýnku“, na které jsem seděl, stejně neslyšně otevřeli, aniž bych něco tušil, vybrali ji a zmizeli. Doslova mi ji vybrali pod zadkem. Když jsem se po nějakém čase silněji pohnul, prázdná bedna se se mnou zvrtila a já se i s ní poroučel k zemi. Byli to zkrátka „umělci“.

Další případ se mi ve stráži stal opět při vykládání na molu. Znenadání se tam přichomýtl takový menší chlapík v americké uniformě. Šel kolem mě, dívá se na mě, já na něj. Přešel mě, pak se najednou vrátil a zase přišel ke mně, obořil se na mne zvýšeným hlasem a já pochopil, že je něco špatně. Podle výložek to byl důstojník, který asi ode mne čekal, že mu po vojen-
sku podám hlášení o situaci. Protože jsem předtím neprošel vojenským drilem, nenapadlo mě vůbec, že bych něco takového měl udělat. Nejdřív se mi vlastně ohlásil on. Vyrozuměl jsem z toho, že se jmenuje Coloman Schreiber a že je majorem a velitelem přístavu. Rozuměl jsem každému pátému slovu a přesto jsem pochopil, že se mám hlásit u nějakého raportu. Já ani do té doby nevěděl, co to vlastně raport je. Byli taky mezi námi Slo-
váci, kteří ještě před nedávnem za války sloužili ve Svobodově armádě. Ti mi vysvětlili, že to je přestupek i na zavření. Samozřejmě, že mě přepadl strach, a tak jsem se rychle hlásil do transportu jedna plus tři, který měl co nevidět odjíždět. Přidělili nám transport o třiceti vagonech a já už jechal pryč. Tak jsem se vyhnul jedné komplikaci. Přístavní nádraží v Constanci bylo obrovské, byla tam taková spousta kolejí, že jsem se tam hravě „ztra-
til“ a unikl. Spolu se mnou ze Zručáků v téhle strážní službě sloužili ještě Zdeněk Blažek, Bohuš Lichorobiec, Franta Chroust, který to na počátku všechno vlastně zpunktoval, a taky František Šmíd. Byli jsme ale všichni roztroušení po celé trase od Rumunska přes Maďarsko dál do Evropy, tak-
že jsme se my pražští a zručští známí potkávali málokdy, a to ještě s velkou

náhodou. Cesta vlakových souprav trvala čtrnáct dní, někdy dokonce i měsíc. To bylo proto, že tratě byly po válce ve značně dezolátním stavu, byly strženy mosty či zničeny i celé části tratí. Ty využitelné trasy byly vlaky doslova přečpané. Někdy to cestování bylo velmi dobrodružné. Materiál jsme vozili různě, třeba i na Ukrajinu do předválečné Podkarpatské Rusi.

Když akce UNRRA v létě 1946 asi po necelém roce skončila, zavolali si nás a nabízeli možnosti, jak se uplatnit. Protože jsme rok plnili vlastně vojenské úkoly, i když jsme vojáky oficiálně nebyli, mohli jsme nastoupit do armády jako vojáci z povolání nebo jsme mohli vstoupit do jiných státních služeb. Všude se dělaly nějaké náborové. Mohli jsme se třeba stát piloty. My jsme prostě měli mít ve všem přednost. Někteří z nás baťovců odešli jinam, hodně z nás se ale do Zruče k ševcovině vrátilo.

Už po válce ve Zruči jsme se s některými kolegy rozhodli, že se budeme učit hrát na hudební nástroje. Ve Zruči nebyla v té době žádná hudební škola a málo hudebníků na pokrytí našeho zájmu. Každý jsme si vybrali svůj hudební nástroj a i místa mimo Zruč tam, kde nějaká hudební výuka už probíhala. Tam jsme potom jezdili. Někdo třeba do Kácova, další zas jinam, já nevím kam ještě. I když jsem věděl, že jsem hudební antitalent,

přesto jsem nechtěl za nimi zůstat pozadu. Koupil jsem si tedy klavír. Bylo to starší křídlo ze sokolovny v Ratajích nad Sázavou, sehnal jsem ho na inzerát. To už jsme bydleli na hotelu na světnicích po dvou. Já s výtvarně založeným Václavem Bílkem.

Klavír jsme s kamarády nastěhovali na naši světnici a já tady ve Zruči docházel, už si nevzpomínám na jméno, k jednomu hudebníkovi, který se nakonec ze Zruče odstěhoval.

*S nejlepším kamarádem, budoucím výtvarníkem Václavem Bílkem (vlevo)
(z archivu J. Pavlíše)*

(Poznámka autora: zřejmě to byl učitel hudby Emil Polmann, který bydlel a vyučoval v dnešní Vlašimské ulici v domě u Lacinů (čp. 204) a v době, na kterou Josef Pavliš vzpomíná, ještě ve Zruči působil.)

Potom se mi podařilo ve staré Zruči u potoka objevit náhradníka, varhaníka z místního

Žočí už vyzářuje sebejistota. (z archivu J. Pavliše)

kostela jménem Březina, kde jsem v hraní pokračoval a se kterým jsem nějak přehrál celou „Bayerovku“. Má hudební učňovská anabáze trvala asi dva roky. Jenže nastala potíž. Musel jsem na vojnu.

Odvody rekrutů se tenkrát odbyvaly v Dolních Kralovicích. Tam i zpět nás vezli na nákladních autech. Když jsme se vraceli, vysadili nás před zručským mostem.

S velkou slávou v čele rekrutského průvodu při návratu z odvodů v Dolních Kralovicích (z archivu J. Pavliše)

Seřadili jsme se, my každý s rekrutskou kyticí na kabátě, přidala se k nám děvčata v krojích, hudba, nějací místní představitelé a občani a pochodovali jsme všichni přes most a celou Zručí až ke Společenskému domu. Tam se to všechno zakončilo, jak se patřilo, taneční zábavou. Všichni odvedenci si museli nechat udělat nebo si od těch před námi opatřit dřevěné kufříky pro vojenský pobyt. Zakrátko nato jsem dostal povolávací dekret. V roce 1952 jsem nastoupil vojenskou službu, která mi byla vzhledem k mé předcházející branné angažovanosti

o rok zkrácená. To znamenalo, že se na tu dobu, co budu na vojně, musím z hotelu vystěhovat. A co teď s tím klavírem? Dali jsme zase hlavy dohromady a našli jsme pro něj místo ve staré Zručí u Kolářů (čp. 24) vedle tamní prodejny Baťa (čp. 199, dnes drogerie U Maxů). Nastěhovali jsme ho do stodoly a tam odpočíval, asi mu to tam moc nesvědčilo, až do té chvíle, dokud o něj někdo neprojevil zájem a já ho neprodal. Tak jsem se zhostil své hudební kariéry. Hrát jsem se nenaučil, za ty dva roky jsem toho moc nepochytil. Žádná sláva to nebyla.

(z archivu J. Pavliše)

Ale považte. Po tom, co jsem se vrátil z vojny, mě nějakou zvláštní shodou okolností, v souvislosti právě s mými hudebními pokusy, objevil Bohumil Smítka, zaměstnanec fabriky z kopytárny. Smítkovi měli dvě dcery. Zřejmě šetřili, aby nemuseli moc platit, a tak mě přemluvili, abych je vyučoval. Měli doma piano a já docházel k nim. Vždycky jsem za to dostal nějaký ten gábl. Jinak jsem po návratu nastoupil jako dělník do vrchové manipulace. Potom jsem absolvoval čtyřletou obuvnickou školu s maturitou. Po jejím absolvování mě zařadili do funkce mistra v textilní manipulaci. Někjaký čas jsem potom působil i jako redaktor závodního rozhlasu.

Urátím se ještě ke svým plaveckým začátkům. Když jsem přišel v patnácti do Zruče, tak jsem se dál, jen s tím rozdílem, že to bylo v řece, zdokonaloval v plavání. Učil jsem se veškeré tehdy známé způsoby počínaje od čubičky, dále kraul nebo znak či motýlek. Už tady buď byly nebo se zakládaly různé sportovní kroužky nebo oddíly. Samozřejmě existoval fotbal, vzniklo rohování, lehká atletika, lyžařský sport ale taky házená a volejbal. Naše sportování vedoucí z internátu podporovali. Po revoluci, po pětačtyřicátém roce, se ve Zruči obnovil Sokol. Vznikly další odbory jako třeba košíková a tenis.

Založili jsme tu i plavání. Protože o mně bylo známo, že mám v plavání zálibu, tak mě tehdejší sportovní referent JUDr. Vladimír Němec přemluvil, abych se stal vedoucím plaveckého kroužku. Členy vedle dalších, na

*Plavecký oddíl u boudy na plovárně a při stavbě lávky u plovárny
(z archivu J. Pelána)*

jejichž jména si už nevzpomínám, byli například Josef Kozák, Milan Čech, Jiří Muzika nebo Jan Pelán a další mladší „kluci“, kteří přišli ze Zlína. Byli jsme tenkrát plní elánu. Na řece bylo za přispění a pomoci fabriky zřízené provizorní koupaliště.

V padesátém roce se mezi lávkou a starou vodárnou vybagrovalo dno a postavila dřevěná do dna zapuštěná konstrukce, z které se startovalo při nějakých závodech. Pořádali jsme závody tzv. „Posázavský kilometr“, který se ale plaval od barončiny chaty až k chabeřickému mlýnu. Jezdili jsme

Z krátkého života říční plovárny u „staré“ vodárny (z archívu fotoklubu)

*Jak je vidět, měla plovárna potřebné aranžmá i se startovními bloky.
U pozadí J. Pavliš (z archivu J. Pavliše)*

i na závody v plavání jina. V Jihlavě se plavávaly závody v řece Jihlavě, ale závodilo se i v Třebíči. Všichni jsme nebyli bůhvíjací plavci. Jednou se nám v Jihlavě stalo, že se nám jedna ze závodnic začala topit a museli ji zachraňovat. Dokonce jsme ve Zruči zkoušeli hrát vodní polo.

Jenže byl rozdíl hrát v řece na našem koupališti a ve skutečném bazénu. Tady jsme na leckterém místě našeho hřiště dosáhli na dno a hráli jsme vlastně takovou skoro pěší házenou ve vodě, kdežto, jak jsme se dostali do regulérního bazénu, stávali jsme se snadnou kořistí soupeřů. Taky jsme se účastnili krajských plaveckých soustředění, která se konala u velkých rybníků, například v Žirovnici.

Když nám asi po dvou či třech letech velká voda odnesla tu dřevěnou konstrukci, plavecký oddíl zanikl. Proto jsme potom s kamarádem Milošem Kolbem občas, tak jednou za týden, zájezďeli do Kutné Hory na plovárnu. Vyjížděli jsme ráno co nejdříve, abychom tam byli první, než se začnou trousit místní a měli co nejdéle volné dráhy jen pro sebe. Ve sprchách jsme strašně spěchali, abychom už už byli ve vodě a mohli se volně proplavat. A tak se mi z toho spěchu jednou přihodila taková věc. Rychle jsem se sprchnul a hup do vody. Udělal jsem asi dvakrát dráhu sem a tam

Zručáci chtěli tenkrát obsáhnout co nejširší okruh existujících druhů sportu včetně vodního póla.

Družstvo vodního póla Zruče před domácím utkáním s Třebíčí: č.2 – Svoboda, č.1 – neznámý ze Zlína, č.3 – Urban, č.4 – Josef Kozák, č.6 – Eda Šmíd, Jan Pelán, č.7 – Jiří Muzika (z archivů J. Muziky a J. Pelána)

rajonu z příčiny mé vrozené hyperaktivity asi jedním z prvních nudistů. No a od té doby mě už nikdo na tom místě neviděl.

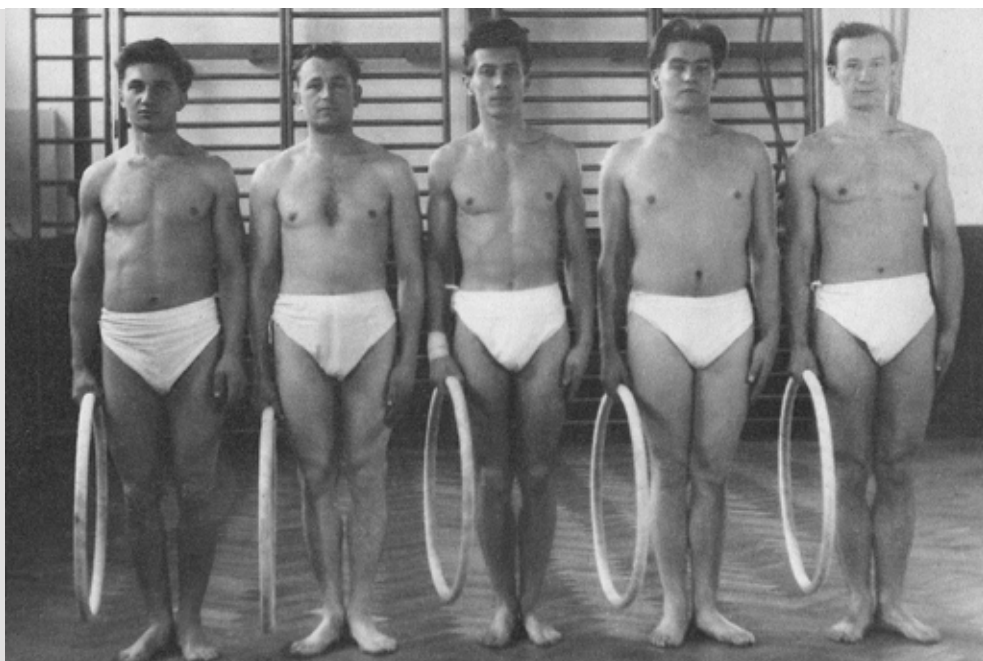
a už začali přicházet další „koupálisti“. Při tom svém plavání jsem ale stačil zaznamenat, že budím jejich zájem. Zpočátku jsem si opravdu myslel, když jsem vzbudil jejich pozornost, že jim imponuje jen můj styl, že se jim to moje plavání líbí, proto jsem ještě nějakou tu štreku přidal. Rozhodl jsem se odpočínout a zastavil se u jednoho okraje bazénu. Sáhnu si na tělo. Kde mám plavky? Hned mi bylo jasné, proč jsem se stal terčem jejich pozornosti. S rodiči přicházely i děti školou povinné. Trapná situace, jak ji teď vyřešit. Všechno musí proběhnout rychle, blesklo mi hlavou. Jak nejrychleji to šlo, jsem se vydrápal ven a vzal to úprkem do šatny. Jenže v tom spěchu a v panice jsem ztratil orientaci a místo do té pánské vrazil k opačnému pohlaví. Zažil jsem chvílku neplánované slávy. Stal jsem se v tomhle

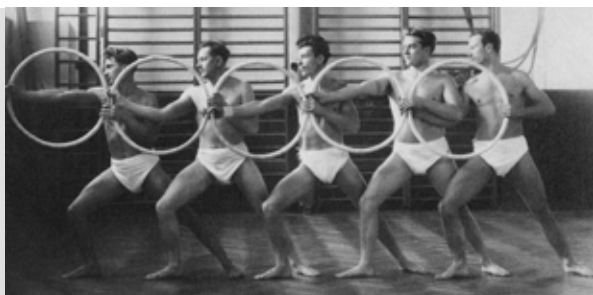
*Zručští plavci se účastnili i krajských plaveckých soustředění u rybníka v Žirovnici.
(z archivu J. Muziky)*

*H*ned jak jsem se v šestačtyřicátém z těch mých různých anabází vrátil do Zruče, stal jsem se členem obnoveného Sokola. Členem Sokola jsem zůstal až do jeho zániku v roce 1952. Cvičilo se v kroužcích. Mým cvičitelem byl Jaroslav Kořínek. To byl úžasný Sokol, ten pro sport žil. Všechny kroužky „pracovaly“ a vykazovaly intenzivní činnost. Náš cvičitel vedl hlavně gymnastiku. Cvičili jsme na náradí, hlavně na bradlech a hrazdě. Byli jsme taková parta asi dvanácti až patnácti mladých, taky Bohouš Novák a Karel Mácha. Vzpomínám, že jsme cvičili v úterý od sedmi do devíti večer, ve stejnou dobu v pátek a také v neděli dopoledne. V tu neděli jsme po cvičení hráli házenou nebo košíkovou

Nácvik skladby mužů na všesokolský slet 1948 – pětice zleva: Milan Kudrna, Lhotka (pekař), Bohumil Novák, Josef Pavliš, Jiří Volf (syn kožešníka)

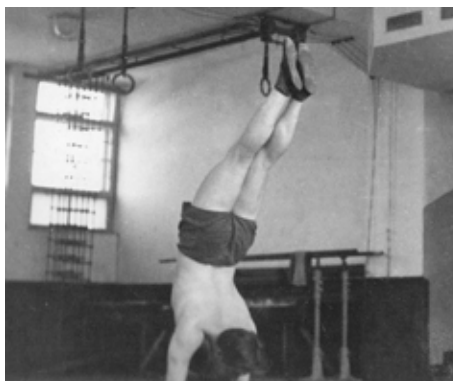

nebo nějakou jinou míčovou hru. Cvičili jsme v baťovské škole, na Ostrov jsme nechodili hlavně proto, že to bylo z ruky. V šestačtyřicátém jsme začali nacvičovat na poslední sokolský slet. Činnost byla velice rozmanitá. Když se nacvičovaly ty jednotlivé fáze, a když už jsme to trochu uměli, tak se to hned při nějaké příležitosti předvedlo zručské veřejnosti. Vystoupení se konala na tehdejšíh hřišti před hotelem. Taky jsme při tom předváděli ukázky i svých gymnastických dovedností.

Nacvičovalo se dva roky. Ještě před sletem v Praze byl župní slet v Havlíčkově Brodě. Tělo každého cvičence bylo pravidelně a pořád v činnosti.

Na slet v osmačtyřicátém jsme odjížděli nákladním vlakem ve vagonech, kterým se říkalo „dobyččáky“. Cvičitel Kořínek jako náročný Sokol mě poctil tím, že mně osobně zapůjčil svůj sokolský kroj, abych se v něm v Praze prezentoval. Na sletu jsem vystupoval také v sokolském kroji. Byl jsem z toho důvodu jedním z mnoha krácejících v čele sletového průvodu. Než jsme vlakem dorazili do Prahy, tak samozřejmě, jak to bývá, zkracovali jsme si cestu různým hecováním, soutěžením a předváděním se.

Já byl specialista na salto vzad a Zdeněk Blažek zase na salto vpřed.

Nacvičovali jsme ve školní tělocvičně.

*Mojí specialitou bylo salto vzad.
Při okrskovém cvičení 1948
na mě dohlížel Jaroslav Kořínek.
(z archivu J. Pavliše)*

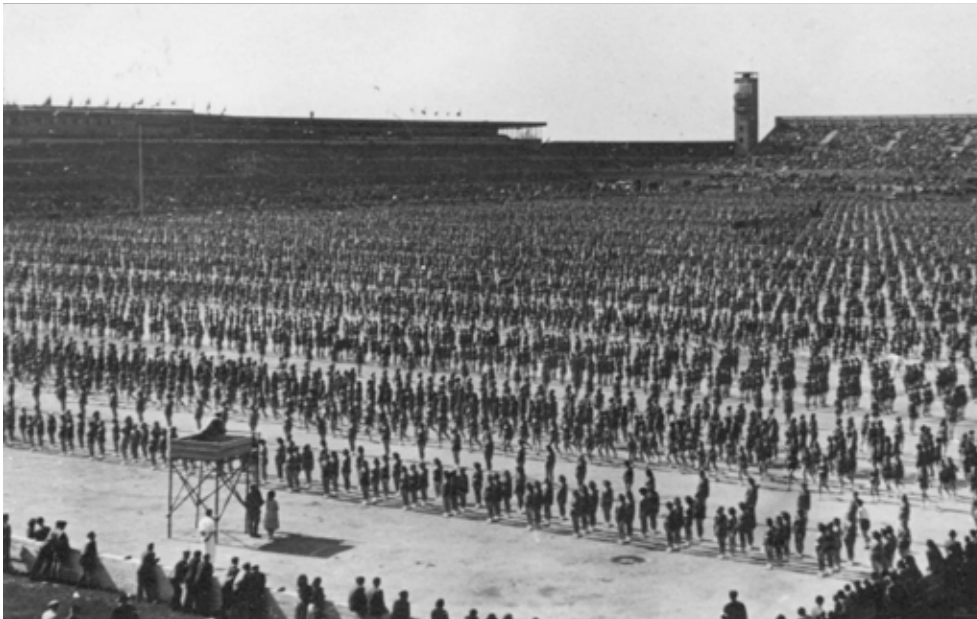

Náš cvičitel Jaroslav Kořínek mne poctil tím, že mi půjčil vlastní sokolský kroj a já v něm v Praze vystupoval v průvodu. (z archivu J. Pavliše)

Všichni mě hecovali: „Tak ukaž, ukaž.“ No, dal jsem si tedy říct a ukázal. Jenže ono bylo něco jiného dělat salto na pevné nepohybující se zemi a něco jiného v ujíždějícím a drkotajícím vagonu. Metnul jsem ho! Dokonce v sokolském kroji! Ale z právě uvedených důvodů jsem ho nedotočil a „štrejchnul jsem si nosem o podlahu vagónu. Měl jsem na nose pěknou krvavou „šňáru“. S touhle ozdobou, i když zpočátku přelepenou náplastí, jsem absolvoval sletové dny. Pak jsem obvaz odložil a cvičil bez něj. Na sletu vystupovalo sedmnáct tisíc mužů a dokonce dvaadvacet tisíc žen. Ženy měly dvě rozdílná vystoupení, dorostenky cvičily s věnečky. Tenkrát Strahov ještě dobře plnil svoji funkci. Dnes to všechno chátrá. Prožít slet bylo něco

úžasného. Jaroslav Kořínek potom pro svá politická stanoviska z fabriky musel odejít. Poslali ho do Ostravy, kde později pod sesuvem přišel o život.

Fotbal ve Zruči byl kdysi nejúspěšnějším odvětvím. Já pro fotbal nijak zvlášť nehoroval. Velice výborná tu byla házená, zvlášť ženská. Provozoval se tu i box. Jeden můj kamarád, příjmením Jiříček, byl taky boxer. Byl takovej udělanej. Jeden z nich, Miroslav Rebhán, když se přestěhoval do Kutné Hory, uplatnil svůj box tím způsobem, že vyučoval boxovat „esenbáky“. Atletiku tady vedl Karel Severa z Dvoutelek, byl zaměstnán ve strojárnách. Pěstoval se tu i parašutismus. Taky tu jednou při nějaké příležitosti předváděli základní paracviky. Na poli, kde dnes stojí školní družina, postavili jakési cvičiště, něco jako věž pro seskoky. Jedním z adeptů parašutismu byl i známý Karel Škareda, fotoreportér. On byl při své postavě taková lehká váha. Při jednom takovém předvádění zrovna chytil do padáku silný vítr. Vzduť padák ho nejdřív hnál a když mu nestačily nohy, potom už ho jen táhl až k nejbližším čtyřdomkům.

Cvičení na Strahově v roce 1948 (z archivu ě. Pavlíše)

Při fabrice byl založen takzvaný závodní klub. V jeho rámci vyvíjely činnost hlavně kulturně zaměřené kroužky. Nejagilnější byl kroužek ochotnického divadla. Bez cizí pomoci tu z vlastních zdrojů nacvičili dokonce i operetu. Nejvýraznějšími postavami z nich byli Bohuš Lichorobiec, Zdeněk Blažek, Hedvika Duchalíková, hlavní roli tenkrát sehrál Jaroslav Kříž. Pěvecký kroužek vedl JUDr. Vladimír Němec, dokonalý hudebník byl harmonikář Josef Boháč. Vedle těchto kroužků fungovaly i další, třeba šachový. Fotografický se stal jedním z mých koníčků, v rybářském exceloval Kříž, existoval i filatelistický, zahrádkářský a taky hvězdářský.

Ten zase společně vedli fotograf Fereš a František Ščepko. Vzpomínám si, že jsme tenkrát v závodním klubu schvalovali koupi dalekohledu. Hvězdárnu zřídili nahoře Na Pohoří v tom domě na jihovýchodním svahu kopce Babka, co bydlel Fereš. Však taky ten domek měl takové věžovité zvýšené patro asi za tím účelem postavené.

Já při závodním klubu vedl zájezdový kroužek. To už jsem byl ženatý. Fabrika koupila starší autobus. Nechali ho opravit. Využíval se pak kaž-

*Uvěnoval se také fotografování a Žruč byla častým objektem jeho zájmu – viz záběry na str.15,16,17,23
(z archivu J. Pavliše)*

hodilo se jednomu našemu účastníkovi, že si potřeboval neodkladně důkladněji odlehčit a zrovna si k tomu vyhlédl místo na druhé straně hraniční čáry. Od skupiny se oddělil a popošel to uložit do Polska, leč jako naschvál padl zrovna do rukou bdělých strážců hranice. Našinci se prodloužila túra z několika hodin na několik dní, z několika kilometrů prý až na výlet do samotné Varšavy. Po dalších třech dnech se vrátil šťastně domů.

Když se na konci padesátých let po horkém začátku studené války začala uklidňovat mezinárodní politická situace, jezdili jsme na zájezdy i do některých okolních států. Do Polska, do Drážďan, Berlína, Budapešti, o dovolené na Balaton, Margaretin ostrov s teplými prameny a umělým vlnobitím, do Vidamparku. Stalo se to v Budapešti. Vydali

dou sobotu (když ještě nebyly volné, až po skončení pracovní doby) a neděli k zájezdům po republice. Šoférem byl známý Standa Toman. Bylo to velmi oblíbené, v létě jsme jezdili po hradech a zámcích i jiných pamětihodnostech, v zimě zas na hory. Nejčastěji do Krkonoš na Černou Horu, ale taky na Slovensko. Na horách jsme zase podnikali túry, autobus jsme posílali do cílového místa, kam jsme potom po svých směřovali. Zájezdy vyšly tak na čtyřicet až padesát Kčs sobota, neděle i s noclehem.

Při oněch túrách se obvykle hodně často kráčelo po státní hranici s Polskem. Ač spřátelené země, oni svoji hranici střežili důkladně. Snad ti kluci v mundúrech asi i proto, aby si vysloužili nějaký ten opušťák z vojny, mimořádnou dovolenou nebo „frčku“ navíc. Při-

jsme se na večerní procházku částí města. Když jsme se po jejím zvládnutí vrátili na ubytovnu, až tam jsme zjistili, že nám chybí jedna mladá účastnice zájezdu. Hned jsem jako vedoucí zájezdu ohlásil na policii, co se nám přihodilo. Začalo pátrání s úspěšným koncem. Ta dívčina seděla na lavičce kdesi v parku a plakala. Jakmile ji našli, spojili se telefonicky se mnou, abych se přesvědčil, že je to skutečně ona. Promlouval jsem k ní, ptal se, jak se tam dostala, kde se nám asi ztratila. Ona chudák plačící mi odpověděla: „Já vám nerozumím, já jsem Češka, já maďarsky neumím“. Až tak z toho byla rozklepaná a popletená, že vůbec nevnímala, jakým jazykem k ní mluvím a co jí říkám. Dobře to dopadlo, byla to ona a mohl jsem policistům potvrdit její totožnost.

V Polsku jsme mířili například do Padaru, do solných dolů ve Věličce nebo do Krakova. Krakov byl plný kněží a biskupů. K Otmuchovskému jezeru nás zase tenkrát vezl šofér a autobus z Vlašimi. Bylo tam příjemné koupání. Kdosi přišel na nápad, že by autobus mohl zajet na pláži až na kraj jezera. Řidič na to po přemlouvání přistoupil. Tehdejší autobus měl na boku žebřík, po kterém se dalo vylézt až na střechu autobusu do ohrádky na zavazadla. Odtamtud potom mladí odvážlivci skákali do jezera. Přineslo to ale následnou komplikaci, protože autobus se na písčném podkladu nemohl hnout z místa. S něčí pomocí jsme se ale odtamtud nakonec dostali.

V šedesátých letech už začaly o celozávodních dovolených zahraniční rekreace. Střídali jsme destinace v Rumunsku, Bulharsku a v Jugoslávii. To bývaly čtrnáctidenní pobyty. Nejvíce se nám líbilo Černé moře v Bulharsku, protože tam byla teplá voda, mělké písčité dno táhnoucí se až půl kilometru od břehu a hladina přitom člověku stále sahala nejvýš po pás. Ubytování jsme byli v soukromí, stravovali se v restauraci. V těchto teplých krajinách začíná intenzivní život až v době, kdy opadne vedro až za světel lamp a ramp. V Jugoslávii byla voda v Jadranu čistší, někdy doslova průzračná, jen tam nebyl písek, dno bylo poseto oblázky a po několika krocích spadalo do větších hloubek.

V srpnu 1968 jsme trávili opět celozávodní dovolenou u moře, tentokrát v Zadaru v Jugoslávii. Měli jsme už zapakované a naložené batožiny, řidič Václav Vacek byl připraven, autobus jen jen vyjet zpět k domovu, když z velvyslanectví přišla zpráva, že jsou uzavřeny veškeré hraniční přechody

na příjezdu do naší republiky, abychom zůstali na místě. Zájezd se nám prodloužil. Trávili jsme tam celý týden navíc. Živili nás tam zadarmo. Na televizních obrazovkách jsme tam mohli sledovat zpravodajství rakouské televize se záběry dění u nás doma.

Oni měli o tom, co se u nás aktuálně děje, větší přehled a informace než lidé přímo u nás doma. Většina z nás tam podporovala Dubčeka. Úplně všichni ale nebyli téhož názoru. Po týdnu jsme se přesunuli do Rakouska pod záštitou Červeného kříže. I tam se o nás starali tak, že jsme nestrádali. Ptali se nás, jestli se chceme vrátit nebo emigrovat. Nikdo ze zájezdu neemigroval, i když už se mezi účastníky takové nápady za naší cesty a zastávky ve Splitu taky vyskytly. Samozřejmě, že se naše postoje a vystupování za té vypjaté atmosféry s odstupem času promítly do našeho pozdějšího života.

Čekaly nás politické důsledky. Dělal jsem průvodce u ČEDOKu. Nemohl jsem pak už pořádat zahraniční zájezdy. Byl jsem odejit z funkce v závodním klubu i z funkce mistra v textilní manipulaci a vrátil se k dělnické profesi. Jenže moje zkušenosti se znova s odstupem let uplatnily, když jsem de facto působil jako zástupce mistra Josefa Nováka. O to intenzivněji jsem se mohl věnovat svým dalším koníčkům, mj. přírodě a zahrádce. Mou chloubou se například staly vlastnoručně vypěstované obří papriky.

Odrzem mého postavení se stala i situace, kdy ze základní školy vycházel syn Luboš. Vypadalo to, že i když byl výborný žák, že se na gymnázium do Vlašimi stejně nedostane. Tehdejší ředitel zručské devítiletky František Šusta se ještě před svým náhlým odchodem ze života přímo ve Vlašimi osobně zasadil o to, aby byl náš syn přijat. Podobná peripetie nastala s jeho přechodem na vysokou školu. Vše se ale v dobré obrátilo. Zvolený obor vystudoval. Jeho děti, moji vnuci, už jsou také vysokoškoláci.

Do důchodu jsem odešel v roce 1986. Protože jsem se ještě na důchod necítil, přijal jsem místo vrátného v tehdejším „Institutu spojů“ (čp. 597). Byl jsem stále mezi lidmi, měl jsem i spoustu času na své koníčky, volný čas jsem stále něčím vyplňoval. A tak, když se má vnučka začala věnovat v ZUŠ ve Zručí hře na klavír a začala v tom být úspěšná, rozhodli jsme se s babičkou Květuší, tak jako kdysi i já sám sobě, že jí koupíme klavír. Když jsem já nebyl úspěšný tak, jak jsem si to tenkrát představoval, tak aspoň pomůžeme naší Zuzance. Sehnali jsme krásné pianino a nechali ho

nastěhovat do našeho současného bytu. Ale znáte to. Muzika a osamělý pes v paneláku, to jsou zaručené zdroje sousedských neshod. Jak by to asi mohlo dopadnout. Předešli jsme tomu sousedskou dohodou. Se spodními sousedy jsme se domluvili na pravidlech a době, kdy můžeme vyrušovat a dodržovali jsme to. Zuzka chodila pravidelně trénovat, občas jsme si i spolu zahráli čtyřručně jednoduché skladby, zejména lidové písně. Dělala nám radost, uspívala v různých hudebních soutěžích. Po jejím nástupu do gymnázia už chodila hrát jen sem tam. Na „vejšce“ měli na koleji klavír, tam ještě příležitostně své hudební dovednosti udržovala. Náš klavír potom definitivně osiřel, občas jsem ho „poškádlil“ jen já sám. Teď už je odstěhovaný na Dubině. Potřeboval by naladit. Rád bych si tam zašel občas zahrát, ale je to na mě přece jenom už moc daleko. V mém věku....? Snad by to šlo tím zručským taxíkem.“

Josef Pavliš devadesátiletý... (foto: F. Smítka)

S manželi Květuší a Josefem Pavlišovými jsem na tato témata vedl pravidelně rozhovory vlastně třináct let vždy po roce, když jsem se dostával s blahopřáním za Sbor pro občanské záležitosti při Městském úřadě ve Zruči při příležitosti životního jubilea Josefa Pavliše. Vyprávění se mi zdála natolik zajímavá, že jsem se rozhodl je zaznamenat, podobně jako životní příběhy jiných starších zručských spoluobčanů. V roce 2016 se Josef Pavliš dožil 90 let svého věku a oba manželé více jak šedesáti let společného života. Duch obou je stále bystrý, jen ta mobilita už není nejlepší a jistá.

Zruč n/Sázavou, srpen 2018

Sazbu, grafické zpracování a vazbu provedli Lenka a Jiří Říhovi,
jazyková úprava: Hedvika Smítková,
zpracování materiálu z archivu zručského fotoklubu: Jaroslav Bouma,
© František Smítka ml., srpen 2019